

C A T O N I S
DISTICHA
MORALIA,

Az az :

C A T O N A K
JO ERKÖLTSÖKRE
TANITO EKES
VERSEL

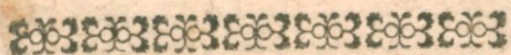
AD LECTORES.

*Quærite mortales virtutem: quærite toto
Pectore: nam cunctas præterit orbis opes.
Tempore vel furto, bello vel peste, vel igni
Res perit: extremos hæc manet usq; rogos.
Ergo Patres patriæ, pubem virtute beatam
Reddite, non opibus, quæ velut unda fluunt.*

Michael

V A R A D I N I,
Apud ABRAHAMVM KERTESZ SZENCIEN
MDCXXX.

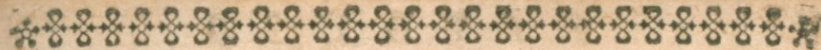

Ad minùs candidum Lectorem.

*Cur ducis vultus, & non legis ista libenter?
Non tibi, sed parvis parva legenda damus.*

RMN_y 1861

P R Æ F A T I O
cum brevissimis citra Carmen
Præceptis.

Cum animadverterem quàm plurimos homines errare graviter in via morum: succurrendum & consulendum opinioni eorum fore existimavi: maximè ut gloriose viverent, & honorem contingerent. Nunc te fili charissime docebo, quo pacto mores animi tui componas. Igitur præcepta mea ita legito, ut intelligas. Legere enim & non intelligere, negligere est.

Mikoron eszemben vettem volna, hogy sok emberek igen tévelygenének az erkölcsöknek után: itélém hogy feigtséggel kellene lennem, és tanátsot kellene adnom az ó vélekedéseknek: kiváltképpen hogy ditsóssággal élhetnének, és tisztelésegre juthatnának. Mostan téged szerezmes fiam meg-tanítlak, miképpen a' te elmédnek erkölcsét rendelyled. Azért az én parantsolatimat úgy olvassad, hogy meg-értsed. Mert olvasni és nem érteni, tsak hájába-való mulatás.

Itaq; Deo supplica. Annak-okáért az Istennek könyö-
 Parentes ama. Szüléidet szerezsed. (rögj.)
 Cognatos cole. Rokonságodat tisztellyed.
 Magistrum merue. Mesteredet félyyed.
 Datum serva. Az adatott marhát meg-tartsad.
 Foro te para. Törvényhez készítsed magadat; az az,
 törvénybéli tudományt tanulj.
 Cum bonis ambula. Az jóckal járj, (társalkodgyál.)
 Ad consilium non accesseris antequam voceris.
 A' tanátsba ne menny mig nem hivattatol.

Mundus esto. Tiszta légy.
Saluta libenter. Eörömest kőszőny.
Majori cede. Nagyobnak engedgy.
Minori parce. Kissebnek kedvezz.
Rem tuam custodi. A' te marhádat meg-örizzed.
Verecundiam serva. Szemérmetségedet meg-tartsad.
Diligentiam adhibe. Szorgalmatos légy.
Libros lege. Könyveket olvas.
Quos legeris memento. A' mellyeket olvasándasz, azokra
 meg-emlekezzél.
Familiam cura. Háza népére gondot visely.
Blandus esto. Nyájas légy.
Iraisci abs re noli. Ok nélkül ne haragudgyál.
Neminem irriseris. Senkit meg ne nevefs. *Vel:*
Miserum ne irriseris. Szegényt meg ne nevefs.
Mutuuum dato. Költsön adgy.
Cui des videto. De meg-láflad kinek adgy.
Judicio adesto. A' törvényben jelen légy. (let.
Convivare raro. Ritkán vendégeskedgyel barátod mel-
Quod satis est dormi. A' mi elég aludgyál; az az: tsak an-
 nyit aludgyál, a' menyia' természetnek elég.
Jusjurandum serva. Esküvéfédet meg-tartsad.
Vino te tempera. A' bor italba magad meg-mértékellyed.
Pugna pro patria. Viaskodgyál hazád-ért.
Nil temerè credideris. Semmit ok nélkül ne hidgy.
Tu te consule. Te magadtul kérdgy tanátsot. *Vel:*
Tuto consule. Bátoros tanátsot kérdgy.
Meretricem fuge. A' parázna személyt el-távoztassad.
Literas disce. Írást tanuly. Vagy: Deáki tudományt ta-
Nil mentiri debes. Semmit ne hazudgy. (nuly.
Bonis benefacito. A' jóckal jól tégy.

Male-

Maledicus ne esto. Atkozodo ne légy.
Existimationem retine. Jó hiredet nevedet meg-tartsad.
Aequum judica. Igazat itély.
Parentes patientiâ vince. Szüléidet békeséges türelessdel
 meg-győzzed.
Beneficii accepti memor esto.
 Az el-vótt jó-téteményről meg-emlekezzél.
Ad praeororium stato. Törvényben forogj, (jelenlégy)
Consultus esto. Törvény tudo légy.
Virtute utere. Jószágos tselekedettel ély.
Iracundiam tempera. Haragofságodat meg-mértékellyed.
Trocho lude. Tsigával játszál.
Aleas fuge. A' kotzkát el-távoztassad.
Nihil ex arbitrio virium feceris.
 Semmit erődben bizakodván ne tselekedgyél.
Minorem te non contempseris.
 Náladnál kissebket meg ne utály.
Aliena concupiscere noli.
 Más ember marháját ne kívánnyad.
Conjugem ama. Feleségedet szerezsed.
Liberos erudi. Fiaidat tanítsad.
Patere legem, quam ipse tuleris.
 Azon törvényt szenvedgy, a' mellyet másnak hoztál.
Pauca in convivio loquere. Lakodalomban keveset szoly.
Illud stude quod justum est. Arra igyekezzél a' mi igaz.
Amorem libenter ferto.
 Egyebeknek hozzád való szeretetit örömest szenved-
 gyed.

C A T O N I S
D I S T I C H O R U M
D E M O R I B U S
L I B E R I.

SI DEUS est animus, nobis ut carmina dicunt:
Hic tibi præcipue sit pura mente colendus.
Miért hogy az Isten Lélek, a' mint nekünk a' ver-
fek mondgyák:

Az te tőled kiváltképpen tiszta léleckel tiszteltésék.

Plus vigila semper: nec somno deditus esto:

Nam diuturna quies vitiiis alimenta ministrat.

Többet vigyázz mindenkoron, és ne adgyad magadat
az álomnak:

Mert a' hofszu ideiglen való nyugodalom a' bűnöknek
táplálástszolgálat.

Virtutem primam esse puta, compescere linguam:

Proximus ille Deo, qui scit ratione tacere.

Első jószágnak alitsad lenni a' nyelvet meg-tartoztatni:
Mert leg közelebb az, az Istenhez, a' ki okofsággal tud
halgatni.

Sperne repugnando tibi tu contrarius esse,

Conveniet nulli, qui secum dissidet, ipse.

Te utáld-meg magaddal ellenkezni, tufakodván,
Mert senkivel nē edgyezhet az, a' ki ő magával ellenkezik.

Si vitam inspicias hominum, si deniq, mores:

Cum culpent alios, nemo sine crimine vivit.

Ha az embereknek életüket, és végezetre erkölcsöket
meg-nézed,

Mikoron egyebeket kárhoztatnak, senki véték nélkül
nem él.

Quæ nocitura tenes, quamvis sint chara, relinque!
Utilitas opibus præponi tempore debet.

Az mellyeket tudsz ártalmasoknak lenni, jóllehet ked-
vesek, el-hadgyad:

A' hasznót a' gazdagságnál: idővel nagyobnak kell bő-
tsülneni.

Constans & lenis, ceu res expostulat esto:

Temporibus mores sapiens sine crimine mutat.

Alhatatos-is engedelmes- légy, mikoron a' dolog ké-
vánnya,

Az idő szerént az eszes ember erkölcsét véték nélkül el-
változtattya.

Nil timerè uxori de seruo crede querenti:

Sepè etenim mulier, quem conjunx diligit, odit.

A' te feleségednek, mikor a' szolga felől panaszolkodik,
ne hidgy.ok nélkül,

Mert gyakorta az aszszonyi állat gyűlöli azt, a' kit az ő
férje szeret.

Dumq, mones aliquem, nec se velit ipse moneri:

Si tibi sit charus, noli desistere ceptis.

Mikoron te intesz valakit, es ő ne akarja hogy intessék:
Hogy ha tenéked szerelmes embered, meg ne szűnnyél
az el-kezdett jó intéstül.

Contra verbosos noli contendere verbis:

Sermo datur cunctis, animi sapientia paucis.

A' tsatsogo emberek ellen beszéddel ne vetekedgyél,
A' szó adatik minden embernek, de az elmének bőltsef-
sége kevésnek.

Dilige sic alios, ut sis tibi charus amicus,

Sic bonus esto bonis, ne te mala damna sequantur.

Ugy szeres egyebeket, hogy te magadnak szerelmes ba-
rátyya légy,

Ugy légy jó az jóknak, hogy valami gonosz károk tédged ne köveffenek.

Rumores fuge, ne incipias novus autor haberi:

Nam nulli tacuisse nocet: nocet esse locutum.

El-távoztasd az híreket, ne kezdgy új találójának tartatni,
Mert senkinek nem árt a' veszteg-halgatás, a' szollás penig igen árt.

Rem tibi promissam certò promittere noli:

Rara fides ideò, quia multi multa loquuntur.

A' néked ígértetet marhát bizonyosá másnak ne ígérjed,
Ritka az hűség ezért, mert sokan sokakat szólnak.

Cùm quis te laudat, judex tuus esse memento,

Plus aliis de te quàm tu tibi credere noli.

Mikoron tédged valaki ditsér, meg-emlekezzél te magad
ítélőjének lenni magadnak,

Többet egyebeknek te felóled ne hidgy, hogy nem
mint te magadnak.

Officium alterius multis narrare memento,

Atque aliis cùm tu benefeceris, ipse sileto.

Más embernek jó-téteményét sokaknak beszélleni meg-
emlekezzél,

Es te mikor egyebeckel jól-tejendesz, magad halgas.

Multorum cùm facta, senex, & dicta recenset:

Fac tibi succurrant, juvenis quæ feceris ipse.

Teven ember lévén mikoron sokaknak tselekedetét és
mondásit elő számlálod,

Jussanak eszedben mellyeket te iffiu lévén tselekedtél.

Ne cures, si quis tacito sermone loquatur:

Consciùs ipse sibi, de se putat omnia dici.

Ne gondoly azzal ha valaki alattóba való beszéddel szol:
A' magához gyanos azt véli, hogy mindenecket ó rola
mondanak.

Cùm fueris felix, quæ sunt adversa caveto,

Non eodem cursu respondent ultima primis.

Miglen bódog vagy, addig minden ellenkező dolgokat
el-távoztasd,

Mert nem egyenlő folyással fénlenek az utolsók az el-
Cùm dubia & fragilis sit nobis vita tributa, (sóknek.

In morte alterius spem tu tibi ponere noli.

Mivel-hogy kétséges és gyarló élet adatott minékünk,
Más embernek halálában reménségedet magadnak ne

Exiguum munus cùm dat tibi pauper amicus, (veszed.

Accipito placidè, plenè & laudare memento.

A' te szegény barátod mikoron valami kisded ajándékot
ád tenéked, (emlekezzél.

El vegyed nagy jó kedvel, (elég neven) ditsérni meg-is
Infantem nudum cùm te natura creavit,

Paupertatis onus patienter ferre memento.

Miért hogy a' természet tédgedet mezitelenül teremtett,
Meg-emlekezzél hogy a' szegénységnek terhét békef-
séggel szenvedgyed.

Ne timeas illam, quæ vitæ est ultima finis.

Qui mortem metuit, quod vivit, perdit idipsum.

Ne fély attol a' melly az életnek utolsó vége,

Mert a' ki a' haláltul fél, azt-is el-veszti, a' mit el,

Si tibi pro meritis nemo respondet amicus,

Incusare Deum noli, sed te ipse coerci. (lel-meg,

Ha tenéked a' te jó-téteményedért edgy barátod sem fe-
Ne vádollyad az Istent, hanē te magadát tartoztasd-meg.

Ne tibi quid desit, quæsit utere parcè,

Utq, quod est serves, semper tibi deesse putato.

Hogy valami szükséged ne légyen tenéked, a' te keret-
ményiddel szükön ély,

Fshogy azt a' mi vagyon meg-tarthassad, mindenkor
vélyed mint ha nem volna.

Quod prestare potes, ne bis promiseris ulli:

Ne sis ventosus, dum vis urbanus haberi.

A' mit edgyfzer meg-adhatfz, kétfzer ne ígérjed senkinek,
Ne légy fzeles (álhatatlan) mikor emberségesnek akarfz

Qui simulat verbis nec corde est fidus amicus; (látatni.)

Tu quoque fac simile: Sic ars deluditur arte.

A' ki befeddel tettetí magát, de szívében nē hiv barátod,
Te-is hasonlóképpen tselekédgyél: Igy a' mesterség me-
sterséggel tsufoltatik-meg.

Noli homines blandos nimium sermone probare,

Fistula dulce canit, volucrum dum decipit auceps.

Ne javallyad felettéb a' hizelkedő fzavu embereket,

A' sip ékeffen fzol mikor a' madaráfz meg-akarja tsalni
Si tibi sunt nati, nec opes, tunc artibus illos (a' madarat.)

Instrue, quò possint inopem defendere vitam.

Ha tenéked fiaid vadnak, és gazdagságod nintsen, te-
hát tudományokra tanítsad őket,

Hogy az ő szegény életüket oltalmazhassák.

Quod vile est, charum: quod charum est, vile putato:

Sic tibi nec parcus, nec avarus habebis ulli.

A' mi alá-való, te azt itéllyed drágának: a' mi pedig drá-
ga, azt alá-valónak:

Ecképpen sem magadnak fősvény nem léfzefz, sem pe-
nig egyebek fősvénynek nem tartanak tégedet.

Quæ culpæ soles, ea tu ne feceris ipse,

Turpe est doctori, cum culpa redarguit ipsum.

A' mellyeket szoktál büntetni, ugyan azonokat te ma-
gad ne tselekédgyed,

Mert rút dolog a' tanítónak, mikoron ugyan azon véték
őtet meg-feddi. *Quod*

Quod justum est, petito: vel quod videatur honestum:

Nam stultum est petere id, quod possit jure negari.

A' mi igaz azt kérjed, avagy, a' mi láttatik tisztéséges-
nek lenni,

Mert bolondság ollyat kérni, a' mi igazán meg-tagadtat-
Ignotum tibi tu noli præponere notis, (hatik tólunk.)

Cognita iudicio constant, incognita casu.

Az ismérletlent jobnak (nagyobnak) ne tartsad az ismé-
róidnél,

Mert a' meg-ismért (meg-probált) dolgok ítéletből ál-
lanak, az ismérletlen dolgok pedig történetből.

Az az, a' meg-ismért dolgok tudván vadnak, az ismérlet-
lenek pedig kétségesek.

Cum dubia incertis versetur vita periculis:

Pro lucro tibi pone diem, quicumq; laboras.

Mivel az embernek kétséges élete, bizontalan veszedel-
mekben forog:

Minden napot nyereség gyanánt tarts magadnak, vala-
ki fzigalmatoskodol.

Vincere cum possis, interdum cede sodali,

Obsequio quoniam dulces retinentur amici. (sodnak,

Ha mikor meg-győzhetnéd-is, néha engedgy a' te tár-
Mert a' szerelmes barátok engedelemmel tartatnak-meg.

Ne dubites cum magna petas impendere parva:

His etenim rebus conjungit gratia charos. (másto!,

Ne ketelkedgyél kifdedet adni mikor te nagyot kérfz
Mert a' kedveskedés effle dolgockal kaptsollya ófzve a'
barátságos embereket.

Litem inferre cave, cum quo tibi gratia juncta est?

Ira odium generat, concordia nutrit amorem.

El-tavoztas haboruságot indítani a' kivel tenéked barát-
ságod vagyon, A'ha-

A' harag gyűlölséget nemz, az edgyesleg penig élteti
(neveli) a' fzeretetet.

Servorum ob culpam cum te dolor urget in iram,

Ipse tibi moderare, tuis ut parcere possis.

Mikoron téged a' bánat (bozfzuság) haragra kénfzerit
szolgaidnak vétkek miatt, (hefs.

Te magadat meg-mértékellyed, hogy a' tiéidnek enged.
Quem superare potes, interdum vince ferendo.

Maxima enim morum semper patientia virtus. (meg,

A' kit erőddel meg-győzhetnél-is, neha türéssel győzd.
Mert az engedelmes türés, az erköltsnek mindenkor
nagy jószágos tselekedeti.

Conserua potius quæ sunt jam parta labore;

Cum labor in damno est, crescit mortalis egestas.

Meg-tartsad inkább azokat a' mellyek immár munkával
kereftettenek, (gi fzegényseg.

Mikor a' munka kárban vagyon, meg-nevededik e' vilá.
Dapsilis interdum notis, charis & amicis,

Cum fueris felix, semper tibi proximus esto.

Néha néhalégy adakozo a' te esmérőidhez, fzerelmes
emberidhez, és barátidhoz,

De mikoron bóldog vágy, te magadhoz mindenkor kő-
zelébb légy. (denkor.

Az az, azockal tsak néha tégy jól, de te magaddal min-

L I B E R S E C U N D U S.

T*elluris si forte velis cognoscere cultus,*

Virgilium legito: quod si mage nosse laboras

Herbarum vires, Macer tibi carmine dicet.

Si Romana cupis, vel punica noscere bella,

Lucanum quæras: qui Martis prælia dicet.

Si quid amare libet, vel discere amare legendo,

NA-

Nasonem petito. Sin autem cura tibi hæc est,

Ut sapiens vivas: audi quò discere possis,

Per quæ semotum vitiis traducitur ævum.

Ergo ades, & quæ sit sapientia, discite legendo.

Ha a' földnek művelését (szántását) akarod meg tanulni,

A' Virgiliust olvassad, avagy, ha inkább kívánod meg-
tudni. (kel meg-mondgya.

A' füveknek jószágit, (hasznait) a' Macer tenéked versek-
Ha továbbá a' Romai és a' Polgári hadakat kívánod meg-
érteni. (irja.

Az Lucanust olvassad, ki a' hadaknak útközetit meg-
Hogy ha a' fzeretetet kívánod, vagy olvasván fzeretni
akaríz tanulni, (dod arra vagyó,

Az Ovidius irását olvassad: Ha penig len (akaratod) gon-
Hogy bóltsen élhes, halgafd-meg, hogy-hogy meg-ta-
nulhasd, (véghez.

Minémü dolgok által a' vétek nélkül való élet meheffen
No azért járuly ide, és mi légyen a' bóltsefleg tanuld-
meg, ez könyvetskét olvasván.

Si potes, ignotis etiam prodesse memento,

Utilius regno meritis acquirere amicos. (emlekezzél,

Ha lehet tóled, még az ismértlennek-is használni meg-
Hasznosb az országnál, jó-téteményeckel barátokat fzer-
Mitte arcana Dei, cœlumq; inquirere quid sit, (zeni.

Cum sis mortalis, quæ sunt mortalia cura.

Az Istennek titkainak hadgy békét, és az ég mi légyen
ne tudakozzad, (sely gondot.

Holott te halandó ember légy, a' halandó állatokrol vi-
Linqe metum lethi, nam stultum est tempore in omni,

Dum mortem metuis, amittis gaudia vite.

Hadd-el a' haláltól való féfelmét, mert bolondság mindé
időben félni, Miglen

Miglen(mikor) a'haláltól rettegsz, az életnek-is minden
órómét el-vefzed.

Iratus de re incerta contendere noli,

Impedit ira animum, ne possit cernere verum.

Meg-haragván, bizontalan dologrol ne vetélkedgyél,
A' harag meg-bántya az elmét, hogy igazat ne láthasson,
(ne itélheffen.)

Fac sumptum properè, cùm res desiderat ipsa:

Dandum etenim est aliquid, cùm tempus postulat aut res.

Hamar (jó akarattal) költs, mikor a' dolog a' (szükség)
kévánnya, (kévánnya.)

Mert kell valamit adni, mikor az idő, avagy a' szükség

Quod nimium est fugito, parvo gaudere memento,

Tuta mage est puppis, modico quæ flumine fertur.

A'mi felettéb való dolog e' távoztassad, és kitsinnek
örülni meg-er' ezzél, (vitetik.)

Mert a'hajo-is bátorságosb a'melly tsekély vízben evezte-

Quod pudeat, socios prudens celare memento,

Ne plures culpent id, quod tibi displicet uni.

A' mit szégyenlesz, a' te tárfaidtól észesé el-titkollyad azt,
Hogy többen ne kárhoztassák azt, a'mi te magádnak e-
gyedül nem tetfzik.

Nolo putes pravos homines peccata lucrari,

Temporibus peccata latent, & tempore patent.

Ne alitsad azt hogy a' gonofs emberek az ó vétkeket(a'
büntetéstől) meg-nyernék, (nak.)

Ideig a' vétkek titkolodnak, és idővel ki-nyilatkoz-

Corporis exigui vires contemnere noli,

Consilio pollet, cui vim natura negavit.

Ne utald-meg a' kisdéd testnek (vagy embernek) erejét,

Mert tanátsal (böltsefleggel) bővölkedik az, kitől az e-
rőt a' természet meg-tagadta. *Quem*

Quem scires non esse parem tibi, tempore cede:

Victorem à victo superari sæpè videmus.

A'kit tudándasz hogy te hozzád nem egyenlő, ideiglen
engedgy néki:

Mert gyakorta láttjuk hogy a' győzedelmes a' meg-
győzöttétül meg-győzöttetik.

Adversus notum noli contendere verbis,

Lis minimis verbis interdum maxima crescit.

Esmérőd ellen ne vetélkedgyél beszédeddel,

Mert néha kitsin beszédből nagy háborúság támad.

Quid Deus intendat noli perquirere sorte,

Quid statuatur de te, sine te deliberat ipse.

Az Isten mit végezzen (felőled) varáslással ki ne keref-
fed, (az az, annak végére ne meny,)

Mert te nálad nélkül el-végezi ő mit rendellyé te felőled.

Invidiam nimio cultu vitare memento:

Quæ si non lædit, tamen hanc sufferre molestum est.

Meg-emlekezzél felettéb tzifraságot el-távoztatni az i-
rigységért, (az az, ne légy tziфра,)

Melly ha femmit néked nem árthat-is, de mindazáltal
azt szenvedni másnak igen nehéz.

Esto animo fortis, cùm sis damnatus iniquè:

Nemo diu gaudet, qui iudice vincit iniquo.

Alhatatos elmével légy, mikor hamissan kárhoztattatol
(sententiáztatol,) győzi perit(meg-nyeri.)

Mert senki fokáig nem örül, a' ki hamis Biro által meg-
Litis præteritæ noli maledicta referre,

Post inimicitias iram meminisse malorum est.

Az el-múlt háboruságnak szitkait elő ne számlálljad,

Mert az ellenkezés után a' haragrol meg-emlekezni go-
nosz emberekhez illik. *Nec*

Nec te collaudes, nec te culpaveris ipse,

Hoc faciunt stulti, quos gloria vexat inanis.

Te magadat se ne ditsérjed, se penig ne szidalmazad,
Mert a' bolondok tselekedik, a' kiket hejában való ditse-
utere quæsitis modicè, cum sumptus abundat: (ret gyötör.

Labitur exiguo, quod partum est tempore longo.

Mértékletessen ély a' te keresményiddel, miglen költsé-
ged bővölködik.

Mert rövid időn el-fogy, a' mi hofzszu ideig gyűjtetett.
Inspiciens esto, cum tempus postulat aut res,

Stultitiam simulare loco, prudentia summa est.

Esztelen légy, mikor az idő avagy a' dolog kívánnya,
Bolondságot tettetni helyen, nagy tisztesség.

Luxuriam fugito, simul & vitare memento

Crimen avaritæ, nam sunt contraria famæ.

El-távoztassad a' buja életet, és ezzel egyetemben meg-
emlekezzél el-távoztatni

A' fősvénységnek vét két-is: mert ezek a' te jó hireddel
neveddel ellenkeznek.

Noli tu quædam referenti credere semper:

Exigua est tribuenda fides, qui multa loquuntur.

Ne hidgy te mindenkor annak a' ki valamit beszél,
Igen kevés hitelt kell adni azoknak, a' kik sokat szólnak.
Quod potu peccas, ignoscere tu tibi noli:

Nam nullum crimen vini est, sed culpa bibentis. (gadnak.

A' mit italoddal vétész, te magad meg ne botsássad ma-
Mert semmi büne a' bornak nintsen, hané az ivonak vét-

Consilium arcanum tacito committe sodali: (ke.

Corporis auxilium medico committe fideli.

Titkos tanátsodat veszteg halgato barátodra bizzad:

Testednek penig gyógyítását hív orvosra bizzad.

Successus indignos noli ferre molestè,

Indulget fortuna malis, ut lædere possit.

Az embereknek méltatlan előmeneteleket (jó szeren-
tséjeket) ne szenved nehezen,

Mert a' szerentse kedvez (enged) a' gonoszoknak, hogy
az után inkább meg-ferthesse őket.

Prospice qui veniunt, hos casus esse ferendos,

Nam levius lædit quicquid prævidimus antè.

Jo eleve (idején) meg-nézzed, hogy a' melly esetek re-
jád következnek, azokat el kellyen szenvedned,

Mert könnyebben fert meg az, valamit jó eleve meg-lá-
Rebus in adversis animum submittere noli: (tándal.

Spem retine, spes una hominem nec morte relinquit.

A' szerentsétlen dolgokban ne botsásd-el elmédet,
A' reménseget meg-tartsad, mert az edgy reménség az
embert még a' halálban-is el nem hadgya.

Rem tibi quam noscis aptam dimittere noli:

Fronte capillata est, sed post occasio calva.

A' melly dolgot ismérz te hozzád illendőnek lenni,
el ne botsássad,

Mert az alkalmatóság elől üstökös, utol penig kopasz.
Quod sequitur spectata, quodq; imminet antè videto,

Illum imitare Deum, qui partem spectat utramq;.

A' mi következik, az az, a' mi immár el-múlt arra nézz,
a' mi penig reád következendő, annak előtte meg-lássad.

Azt az (Jánus) Istent kövessed a' ki mind két részét nezi,
(az az, mind elől s-mind hátra néz.)

Fortior ut valeas, interdum partior esto,

Pauca voluptati debentur, plura salutè.

Hogy erősb légy egészségben, néha mértékletesb légy,
A' gyönyörőségnek kévéssel tartozunk, de az egészség-

Judicium populi nunquam contempseris unus:

Ne nulli placeas, dum vis contemnere multos. (tállyad,

Temagad egyedül soha a' kőflegnek itéletit meg ne u.
Hogy senkinek ne kelleffel, mikoron fokakat akarász
meg-utálni.

Sit tibi præcipue, quod primum est, cura salutis,

Tempora ne culpes, cum sis tibi causa doloris. (mi leg első,
Kiváltképpen legyen teneked fő gondod egésségedre, a'
Az időt ne kárhoztassad, holott te magad vagy fájdal-
madnak (betegségednek) oka.

Somnia ne cures, nam mens humana quod optat,

Dum vigilat sperans, per somnum cernit idipsum.

Az álommal ne gondolly, mert az embernek elméje a'
mit kíván,

Mikor vigyáz (émette) remélvén, álmában ugyan azont
láttya-meg.

L I B E R T E R T I U S.

Hoc quicumque cupis carmen cognoscere lector,

Hac præcepta feres, quæ sunt gratissima vitæ.

Instrue præceptis animum, nec discere cesses:

Nam sine doctrina, vita est quasi mortis imago.

Commoda multa feres: sin autem spreveris illud,

Non me scriptorem, sed te neglexeris ipsum. (érteni,

Ezeket az én verseimet valamally olvasó kívánod meg-
Ezeket az én parantsolatimat vegyed, mellyek igen ked-
vesek az életnek.

Kézfítsed az én parantsolatimhoz a' te elmédet, és ta-
nulni meg ne szünnyél,

Mert a' tudomány nélkül, az embernek élete szintén ol-
lyan mint a' halálnak képe.

Sok háznót vehetsz innét magadnak: Ha peniglen
meg utálándod ezt,

Nem engemet ki ezt irom, hanē te magadat utálod-meg.

Cum recte vivas, ne cures verba malorum,

Arbitrii nostri non est, quid quisque loquatur.

Mikoron te igazán élsz, ne gondolly a' gonosz embe-
reknek rágalmazó szavokkal, (lünk.

Nintsen a' mi hatalmunkban, ki ki mit szollyon mi felő-
Productus testis, (salvo tamen antè pudore,)

Quantumcumque potes, celato crimen amici.

Mikoron bizonyosságul hivattatol, (tanuba idéztetel)
(mindazáltal jollehet tisztességed helyén maradván,)

A' menyire túled lehet, el-fedezzed a' te barátodnak vét-
Sermones blandos, blesosque vitare memento, (két-

Simplicitas veri, sana est: fraus ficta loquendi.

A' hízkelkedő és tseltsapo (pelp) beszédeket el-távoztat-
ni meg-emlelezzél,

Az igazságnak edgyigyű beszéde vagyon, a' hazugság-
nak pedig tsalárdság.

Segnitiam fugito, quæ vitæ ignavia fertur:

-Nam cum animus languet, consumit inertia corpus.

A' restfegget el-távoztassad, melly az életnek tunyaságá-
nak mondatik:

Mert mikor az embernek elméje el-lankad, (el-tűnyűl)
a' testet-is meg-emészti a' restfeg.

Interpone tuis interdum gaudia curis.

Ut possis animo quemvis sufferre laborem.

Néha néha a' te gondaid közzé örömet-is vefs, (egyelits,)
Hogy elmédben el-vifelhefs akar melly munkát.

Alterius dictum aut factum ne carpsaris unquam.

Exemplo simili ne te derideat alter.

Más embernek beszédét avagy tselekedetét soha meg ne fedgyed, (ember.

Hogy hasonlatosképpen téged-is meg ne tsufollyon más

Quæ tibi fors dederit, tabulis suprema notato,

Augendo serva: ne sis, quem fama loquatur.

A' mit tenéked a'fors (fzerentse) adánd, az az, a' mi tenéked fzüleidtől testamentumba hagyatik, regifstromba bé-irjad,

Es öregbitvén meg-tartsad, hogy ne légy a'kit a' hir szolhasson, az az, hogy a' kősség kőzöt beszédben ne kelly.

Cùm tibi divitiæ superant in fine senectæ,

Munificus facito vivas, non parcus amicis. (végén,

Mikoron gazdagságod bőven vagy a' te vénségednek

Tselekedgyed hogy adakozván ély, nem fősvényen bautile consilium Dominus ne despice servi, (rátidhoz.

Nullius sensum, si prodest, tempseris unquam.

TeUr lévè, szolgadnak hasznos tanátsát meg ne utálljad,

Senkinek értelmét meg ne utálljad ha használ.

Rebus & in censu si non est, quod fuit antè,

Fac vivas contentus eo, quod tempora præbent.

Ha nintsen marhádbā és kintsedben a'menyi az elót vólt,

Tselekedgyed hogy ély meg-elégedvén azzal, a' mit az üdó ad tenéked.

Uxorem fuge, ne ducas sub nomine dotis,

Nec retinere velis, si cæperit esse molesta.

El-távoztasd hogy feleséget ne végy gazdag jegy ruhának neve alatt, vagy gazdagságnak okáért,

Megse igyekezzed tartani, ha háborgo kezd lenni.

Multorum disce exemplo, quæ facta sequaris,

Quæ fugias, vita est nobis aliena magistra.

Sokak-

Sokaknak példájából tanuld-meg, minémü tselekedeteket kövefs,

Es mellyeket távoztasf-el: mert a' más embernek élete minékünk tanito mesterünk.

Quod potes, id tentes, operis ne pondere pressus,

Succumbat labor: & frustra tentata relinquant.

A' mire erőd vagy a' azt kőfertsed-meg, hogy a' dolognak folyofságával meg-nyomattatván,

A' te munkád le ne omollyon, (erőtlenüillyon) és a' kőfertet dolgot hejában el ne hadgyad.

Quod nosti haud rectè factum nolito tacere,

Ne videre malos imitari velle tacendo.

A' mit ismèrfz hogy nem igazán lótt, azt el ne halgassad;

Hogy ne láttasfál halgatáfoddal akarni a' gonosf embe-
reket kővetni.

Judicis auxilium sub iniqua lege rogato,

Ipsæ etiam leges cupiunt, ut jure regantur.

A'Bironak segitséget kérjed a' hamis törvényben, avagy hamis törvénnel meg-nyomattatván:

Mert a' törvények-is azt kővannják, hogy a' (fuly) igazság igazgattasfék.

Quod meritò pateris, patienter ferre memento:

Cumq; reus tibi sis, ipsum te judice damna.

A' mit érdemed fzerént fzenvedsz, békèfségesfèn fzenvedni meg-emlekezzél,

Es mikoron magadnak bünös vagy, a' te magad itéleti fzerént kårhoztaffad magadat.

Multa legas facito, perlectis perlege multa:

Nam miranda canunt, sed non credenda Poëtæ.

Tselekedgyed hogy fokot olvasf, és el-olvasfván fokot el-tóróly, (meg-emendály:)

B 3

Mert

Mert a' Poëták tsudálatos dolgokat énekelnek, de nem hitelre méltónak.

*Inter convivas fac sis sermone modestus,
Ne dicare loquax, dum vis urbanus haberi.*

A' vendégek közöt, (a' lakodalomban) mértékletes beszédülégy,

Hogy ne mondásál tsátsogonak, mikor tisztességesnek akarasz tartatni.

Conjugis iratæ noli tu verba timere:

Nam lachrymis struit insidias, dum fœmina plorat.

A' te meg-haragutt feleségednek beszédétül ne féllj,
Mert az afzszonyi-állat mikor sir konyhullatásival tsalárdságot szerez.

Utere quæsitis, sed ne videaris abuti,

Qui sua consumunt, cum deest aliena sequuntur.

A' te kereshményiddel ély, de ne láttasál azockal gonoszul élni.

Mert a' kik az ő magokét meg-emésztk, mikor ofztán nintsé, a' másét követik, az az, a' más emberére szorúlnak.

Fac tibi proponas, mortem non esse timendam,

Quæ bona si non est, finis tamen illa malorum.

Magad eleiben vessed, hogy a' haláltul nem kell félni,
A' melly halál ha nem jó-is, de mindazáltal minden nyomoruságoknak vége.

Uxoris linguam, si frugi est ferre memento,

Namq, malum est, nil velle pati, nec posse tacere.

A' te feleségednek nyelves vóltát, (feddözését) el-túrjed,
ha egyébképpen jó,

Mert gonofz dolog, ha ki semmit nem akar túrni, sem penig nem halgathat.

Dilige non agrâ charos pietate parentes:

Nec matrem offendas, dum vis bonus esse parenti.
A' te édes szüleidet szereffed nem nehéz kegyességgel,
A' te anyádat-is meg ne bántsad, mikor szülédnek akarasz jó lenni.

L I B E R Q U A R T U S.

*Securam quicumq, cupis traducere vitam,
Nec vitis hæere animum, quæ moribus obsunt.*

Hæc pcepta tibi semper relegenda memento,

Invenies aliquid, quo tete utare Magistro.

Valaki tsendes eletet kívánasz követni, élni,
Es elmédvel vérkekhez nem ragazkodni, a' mellyek az jó erkölcsöknek ártanak.

Meg-emlékezzél rola, hogy ezeket a' parantsolatokat
mindenkoron olvassad, (által élhetz.

Találasz ezekben valamit, a' mellyben a' te magad tanítása
Despice divitias, si vis animo esse beatus,

Quas qui suspiciunt, mendicant semper avari.

Utald-meg a' gazdagságot, ha lélekben, elmédben boldog akarasz lenni,

Mellyeket a' kik tsudálnak, (nagynak bõtsülnek) fővények lévén, mindenkor kóldulnak (szükölködnek.)

Commoda naturæ nullo tibi tempore deerunt,

Si contentus eo fueris, quod postulat usus. (fogynak

A' természetnek hasznai semmi időben tenéked el nem
Ha azzal meg-elégedel, a' mit kíván az élet.

Cum sis incautus, nec rem ratione gubernes,

Noli fortunam, quæ non est, dicere cæcam. (garod,

Mikor esztelen vagy, és te dolgodat eszeddel nem igaz-
Ne mondgyad a' szereintsét vaknak, a' melly nintsen.

Dilige denarium, sed parcè dilige formam.

Quam nemo sanctus, nec honestus captat habere.
Szeressed az pénzt, de mértékletesen szeressed az ő for-
máját, (hogy legyen.)

Mellyet csak edgy szent és tisztességes ember sem kíván
Az az, a'ki a'pénznek formáját fölöttéb szereti nem szent,
sem tisztességes ember, hanem fősvény.

Cum fueris locuples, corpus curare memento,
Aeger dives habet nummos, sed non habet ipsum.

Mikoron gazdag vagy, meg-emlekezzél gondot viselni
testedre,

A' beteg gazdagnak vagyon pénze, de nintsen ő maga.
Verbera cum tuleris, discens aliquando Magistri:

Fer patris imperium, cum verbis exit in iram.

Mikoron tanulván, valaha el-szenvedted a' te mestered-
nek vereségét,

El-szenvedgyed a' te atyádnak birodalmát, mikor be-
széddel reád haragfzik.

Res age, quæ profunt: rursus vitare memento,
In quibus error inest, nec spes est certa laboris.

Olly dolgokat tselekedgyél a' mellyek hasznosok: vi-
szontag el-távoztatni igyekezzél,

A' mellyekben vétek vagyon, és semmi bizonyos re-
ménsége nintsen a' te munkádnak.

Quod donare potes, gratis concede roganti,
Nam recte fecisse bonis in parte lucrorum est.

A' mit el-ajándékozhatz, ingyen engedgyed a' te tőled
kérőnek,

Mert a' jóckal jól tenni, a' nyereségnek része.

Quod tibi suspectum est, confestim discute quid sit,
Namq; solent primò quæ sunt neglecta, nocere.

A' mi tenéked kétséges, mindgyarást meg-hánnnyad
vesszed, mi legyen, Mert

Mert azok szoktanak ártani, a' mellyeket először el-
mulattunk, semminek véltünk.

Cum te detineat Veneris damnosa voluptas,
Indulgere gulæ noli, quæ ventris amica est.

Mikoron téged tartoztat a' szerelemnek káros gyönyör-
rúsége,

A' toroknak kedvét ne keresd, melly a' hasznak baráttya.
Cum tibi proponas animalia cuncta timere:

Unum hominem tibi præcipio plus esse timendum.

Mikoron te magadnak eleiben veted, hogy mindenféle
(oktalan) állattul kellyen féljed:

Hagyó tenéked hogy az edgy emberi állattul inkább fély.
Cum tibi prævalidæ fuerint in corpore vires,

Fac sapias: sic tu poteris vir fortis haberi.

A' mikor a' te testedben kemény erő vagyon,
Böltsefseget-is tanulj és te ug' tartathatol erős férfunak:
Auxilium à notis petito, si fortè laboras,

Nec quisquam melior medicus, quàm fidus amicus.

A' te ismérőidtől kérj segítségét, hogy ha szükölködöl
(nyavalyád vagyon,) (rátod.)

Es fenki nem lehet tenéked jobb orvosod mint a' hiv ba-
Cum sis ipse nocens, moritur cur victima pro te;

Stultitia est morte alterius sperare salutem.

Holot te légy vétkes, miért hogy az áldozat hal-meg te
éretted;

Bolondság másnak halálából idvősseget reménleni.

Cum tibi vel socinm vel fidum quæris amicum,

Non tibi fortuna est hominis, sed vita petenda.

Mikoron te magadnak avagy tárfit, avagy hiv barátot
keresz, (kell kívánnod.)

Az embernek nem gazdagságát, hanem életét erkölsét

Utere quæsitis opibus: fuge nomen avari,

Quid tibi divitiæ profunt, si pauper abundas.

Elly a' te kerestet gazdagságoddal: és el-távoztassad a' főf-
vény nevet, (nyúl élven.

Mit hafznál te néked a' gazdagság, ha bővölködöl szegé-

Si famam servare cupis, dum vivis, honestam:

Fac fugias animo, quæ sunt mala gaudia vitæ.

Ha kívánod meg-tartani tiszteletes huredet nevedet,
mig élsz, (életnek gonosz órómi.

Tseleked hog' szived szerént el-távoztassad, a' mellyek az
Cum sapias animo, noli irridere senectam:

Nam quicumq; senex, sensus puerilis in illo est.

Mikoron elmédben bölts vagy (iffiu korodban) ne ne-
vessed-meg a' vénséget (a' vén embert,)

Mert a' ki vén ember, gyermeki értelē esz vagy on abban.
Disce aliquid: nam cum subito fortuna recedit,

Ars remanet, vitamq; hominis non deserit unquam.

Tanully valamit, mert mikoron a' szerentse hirtelen el-
távozik, (nem hadgya.

A' tudomány meg-marad, és az embernek életét soha el
Perfpicito tecum tacitus, quid quisq; loquatur,

Sermo hominum mores, & celat & indicat idem.

Meg-lásd alattomban magadban ki-ki mit szollyon.

Mert ugyan azon beszéd az embereknek erköltsöket el-
is fedezi, és meg-is jelenti.

Exerce studium, quamvis perceperis artem,

Ut cura ingenium, sic & manus adjuvat usum.

Gyakorollyad a' te tanuságodat, jóllehet meg-tanultad
a' tudományt a' (mesterséget,)

Mert a' mint a' gond avagy szorgalmatosság segiti az el-
mēt, ugy a' kéz, az az, a' gyakorlás segiti a' hafznot.

Mul-

Multum ne cures venturi tempora fati,

Non timet is mortem, qui scit contemnere vitam,

Ne gondoly fokat a' (rejad) kovetkezendő halálnak ide-
jével,

Nem féli az a' halált, a' ki meg-tudgya utálni az életet.

Disce, sed à doctis: indoctos ipse doceto:

Propaganda etenim rerum doctrina bonarum.

Tanuly, de a' tudos emberektől, a' tudatlanokat penig
te-is tanítsad,

Mert a' jó dolgoknak tudományát el kell terjeszteni.

Hoc bibe quod possis, si tu vis vivere sanus;

Morbi causa mali est homini quandoq; voluptas.

Annyit igyál a' mennyi lehet, az az, a' természet kíván,
ha te egészségben akar szélni,

Mert az italban való gyönyörűség, nagy gyakorta az
embernek gonosz betegségének oka.

Laudaris quodcumq; palam, quodcumq; probaris,

Hoc vide, ne rursus levitatis crimine damnes.

Valamit nyilván ditsérsz, és valamit javallasz,

Azt meg-lásd hogy ugyan azont vizzontag álhatatlan-
ségnek vétkevel ne kárhoztasd.

Az az, álhatatlannak ne mondgyad.

Tranquillis rebus quæ sunt adversa caveto,

Rursus in adversis melius sperare memento.

Az te tsendesz dolgaidban, (állapotodban) a' mellyek
ártalmaflak el-távoztassad,

Vizzontag az te szerentsétlen dolgaidban jobban re-
ménleni meg-emlekezzél.

Discere ne cesses, curâ sapientia crescit:

Rara datur longo prudentia temporis usu.

Tanulni meg ne szünnyél, mert a' böltsesség gondal ne-
vekedik, A' rit-

A' ritka észesség hofzfu ideiglen való gyakorlás által
adatik.

*Parcè laudato: nam quem tu sepe probaris,
Una dies, qualis fuerit, monstrabit, amicus.*

Mértékletessen, képes szerezént ditsérd barátodat, mert
a'kit gyakran javallottál,

Edgy nap meg-mutattya, minémü barátod lótt légyen.

Ne pudeat, quæ nescieris te velle doceri;

Scire aliquid laus est, pudor est nil discere velle.

Ne szégyenlyed mástul meg-tanulni, a'mit nem tudán-
dasz,

Mert ditséretes dolog valamit tudni, de szemérem sem-
mit nem akarni tanulni.

*Cum Venere & Baccho lis est, & juncta voluptas,
Quod laudum est, animo complectere, sed fuge lites.*

A' Venuffel és a' Bacchuffel, (az az, a' szerelemmel és a'
borral) háboruság-is gyönyörőség-is vagy on edgyút.

A' mi jó ezekben vagy on, elmédben hé-fóglallyad, de el-
tavoztassad a' háborgást.

*Demissos animo ac tacitos vitare memento,
Quæ flumen placidum est, forsan latet altior unda.*

El-botsátkozot elméjüeket és halgatókat meg-emlekez-
zél el-tavoztatni; Az az, a' szomorkodo és halgato
emberektől meg-óltalmazad magadat:

Mert a' folyo-viz-is a' hol tsendesz, lassan foly, nétalám
szintén ott mélyebben vagy on viz.

*Cum tibi displiceat rerum fortuna tuarum:
Alterius specta, quo sis discrimine pejor.*

Mikoron tenéked nem tetszik a' te dolgaidnak szerez-
tséje, állapattya,

A' más ember állapattját nézzed, és meg-isméred mi-
tsoda

tsoda külömbséggel légy aláb-való másnál.

*Quod potes id tenta, nam litus carpere remis
Tutius est multò, quàm velum tendere in altum.*

A' mi tóled lehet azt kísértsed-meg, mert a' part mellet
evezni

Sokkal bátorságosb, hogy nem mint a' vitorlát a' mély-
re terjeszteni.

Contra hominem justum, pravè contendere noli:

Semper enim Deus injustas ulciscitur iras.

Az igaz ember ellen hamissan ne vetélkedgyél, forté-
lyoskodgyál:

Mert mindenkor on az Isten a' hamissan való harag-ért
hofsztút ál.

Ereptis opibus noli lugere dolendo:

Sed gaude potius tibi si contingat habere.

Ha gazdagságod el-vétetik, ne sírafd bankodván:

De főt inkább örülly, ha tenéked gazdagság történe-
dik lenni.

*Est jactura gravis, quæ si sit, amittere damnis,
Sunt quædam, quæ ferre decet patienter amicum.*

Nehéz kárvallás, a' mellyek vadnak, azokat kárvallással
el-hadni, veszteni,

Vadnak némellyek, mellyeket békefegessen, illik el-
szenvadni barátunknak.

Tempora longa tibi noli promittere vitæ:

Quocunq; ingrederis sequitur mors, corpus ut umbra.

Ne igérj te magadnak életednek hofsztu időket;

Valahová mégy mindenütt követ a' halál, mint az ár-
nyék a' testet.

Thure Deum placâ: vitulum sine crescat aratro:

Ne credas placare Deum, dum cæde litatur.

Temjennel engeszteljed az Istent, a' tulkot pedig had-
gyad nőni az ekére, a' szántásra;

Ne hidgyed hogy az Istent meg-engeszteted, mikor ok-
talan állatnak vér-ontásával áldoztatik.

Cede locum, læsus, fortunæ cede potenti,

Lædere qui potuit, prodesse aliquando valebit.

Meg-bántatván, fertetven, engedgy a' hatalmas szeren-
tsének;

A' ki meg-bántott valaha, használhat-is az még idő-
vel.

Cum quid peccaris, castiga te ipse subinde,

Vulnera dum sanas, dolor est medicina doloris.

Mikoron valamiben vétkezel, gyakorta te magad meg-
dorgálljad magadat,

Mikoron a' sebet gyógyítod, a' fájdalom orvofsága (gyo-
gyulása) a' fájdalomnak.

Damnaris nunquam post longum tempus amicum,

Mutavit mores, sed pignora prima memento.

Soha ne kárhoztassad hoszszu idő után a' te barátodat,
Noha meg-változtatta erkölcsét, de mindazáltal az eléb-
bi ajándékrol meg-emlekezzél.

Gratior officis quò sis, magè charior esto,

Ne nomen subeas quod dicitur offiiperda.

Mennyivel inkább szerelmeletesb vagy, annyival inkább
szolgálatoddal kedvesb légy,

Hogy olly nevet ne várj rejád, a' melly mondatik jó-té-
temeny veztegetőnek.

Suspectus caveas ne sis, miser omnibus horis:

Nam timidis & suspectis aptissima mors est.

Kétséges lévén a' te eleted felől, el-távoztassad, hogy
minden órában ne légy nyavalyás: